

סעיפים חשובים בענין רפואה בשבת

מכיוון שרפואה בשבת הוא נושה ארוך מאוד, כדי ללמוד רק הסעיפים החשובים שנמצאה בהם יסודות, ולדלג על כמה סעיפים, ולכן ראיתי לנכון לציין הסעיפים שיש ללמוד בכל סימן, וזה יהיה לעזר ללומד שיוכל להתעסק בסעיפים היסודיים, וברוב הפעמים עדיף ללמוד רק אלו הסעיפים שנציין מדין "תפסת מרובה לא תספת".

ס"י שכח'	יג. סי"ז ¹	כו. סמ"ז ⁸
א. ס"א	יד. סי"ט	כז. סמ"ט.
ב. ס"ב	טו. סכ"א	
ג. ס"ג	טז. סכ"ח	סי' שכט'
ד. ס"ד	יז. ס"ל ²	כח. ס"ט
ה. ס"ה	יח. סל"ב	
ו. ס"ו	יט. סל"ג ³	סי' של'
ז. ס"ז	כ. סל"ד סל"ה ⁴	כט. ס"א
ח. ס"ח	כא. סל"ו	ל. ס"ב
ט. ס"ט	כב. סל"ז סל"ח	לא. ס"ג
י. ס"י	כג. סל"ט ⁵	לב. ס"ד
יא. סט"ו	כד. ס"מ סמ"א סמ"ג סמ"ו ⁶	לג. ס"ו
יב. סט"ז	כה. סמ"ב ⁷	לד. ס"ח ⁹

¹ להתמקד רק לענין רפואה בשבת ולא לצאת מהענין, לא ללמוד סעיף זה).
² ללמוד ביחד עם ס"ל.
³ רק ללמוד הדין שהאשה יכולה להוצא החלב המצער אותה, וללמוד ביחד עם סי' שכח' סל"ד סל"ה, (וטוב יותר ללמוד כאן ולא לעיל בסי' שכח').

⁴ ללמוד ביחד עם סמ"א.
⁵ ללמוד ביחד סעיפים אלו, שקשורים בדיני התעסקות ברפואה בדברים שלא שייך בהם שחיקת סממנים.
⁶ כאן אפשר ללמוד דיני מסג' והתעמלות (ejercicio) בשבת, ויש ללמוד ביחד סי' שכז' ס"ב, וסי' שא' ס"א ס"ב, (ומי שרוצה

⁷ ללמוד ביחד עם סל"ג.
⁸ ללמוד עם סמ"ז.
⁹ ללמוד בסי"ז.
¹⁰ ללמוד עם דיני יולדת, ביחד עם סי' של' ס"ח. (ועדיף לדלג כעת וללמוד אח"כ בסי' של' ששם הוא עיקר מקומו שהם דיני יולדת).

**טעם איסור רפואה בשבת למי שיש לו מיחוש או צער בעלמא
סי' שכז' ס"א, סי' שכח' ס"א**

א. מקור האיסור

- משנה שבת (קיא.).
- שבת (נג:) "ת"ש בהמה שאחזה דם" עד נקודותיים.
- רש"י (שם) ד"ה גזירה משום וכו'.
- ריטב"א (שם) ד"ה רב נחמן בר יצחק, מתחילה עד "ודעת הגאונים".
- שו"ע ומשנ"ב (סי' שכז' ס"א).
- טור ב"י שו"ע ומשנ"ב (סי' שכח' ס"א).

ב. עשית רפואה ע"י גוי במי שיש לו מיחוש בעלמא, ומי שיש לו מקצת חולי.

- בשו"ע בסי' שכח' ס"א מבואר שמי שיש לו מיחוש בעלמא אסור לעשות לו שום רפואה ואפי' ע"י גוי.
- שו"ע סי' שז' ס"ה.
- משנ"ב (סי' שז' ס"ק כ').
- דירשו (סי' שכח' הערה 4).

ג. גדר מיחוש מקצת חולי וחולה שאין בו סכנה

- חוט שני (פפ"ט עמ' קנ"ה מד"ה וגדר מיחוש, עד ד"ה ומש"כ).
- חוט שני (פפ"ט עמ' קצ"ז גדר נפל למשכב וחלה כל גופו).

ד. גזירה שחיקת סממנים בזמן הזה

- קצות השלחן (של הגאון רב חיים נאה, סי' קלד' בבדה"ש ס"ק ז' הערה 2).
- תשובות והנהגות (של הגר"מ שטרנבוך שליט"א, ח"ה סי' צד' אות א') (הענין אם ויטמינים חשיב מאכל בריאים, וההיתר של לקיחת טרופות בשינוי נראה בהמשך).

ה. תרופה שטיפולו הוא בלקיחת תרופות כמה ימים רצופים

- ציץ אליעזר (ח"ח סי' טו' פט"ו אות טו'), (ואות יז' ד"ה ואולי).
- אג"מ (ח"ג סי' נג').
- אורחות רבינו בשם החזון איש (ח"א עמ' קנ"ה אות ריד').

ו. התעסקות ברפואה ביו"ט ראשון וביו"ט שני

רפואה ביו"ט ראשון

- שו"ע סי' תקלב' ס"ב.
- משנ"ב (שם ס"ק ה').
- חזון עובדיה (יום טוב עמ' כג', אות ז', ובהערה שם מתחילה עד ויש לו סיוע מהגמרא).

רפואה ביו"ט שני

- שו"ע סי' תצו' ס"ב.
- משנ"ב (ס"ק ה').
- וחשוב לציין שלכחול העין בשבת אסור דרבנן משום איסור צובע כמבואר בשו"ע סי' שג' סכ"ה, ולפי"ז מבואר שביו"ט שני מותר לעשות איסור דרבנן למי שמצטער (אפי' בגדר של מיחוש), וצ"ע לדינה אם מותר כל איסור דרבנן או רק לכחול את העין.
- כף החיים (ס"ק כז').

חילול שבת לחולה שיש בו סכנה
ס' שכח' ס"ב

- גמ' יומא (פה). "וכבר היה ר' ישמעאל ורבי עקיבא" עד מתני'.

בביאור למה התנאים לא למדו מוחי בהם :

- צ"ח (יומא פה :) וז"ל¹⁰

- ספר תוספות יום הכיפורים (יומא פה. ד"ה מנין) וז"ל¹¹

- מנחת חינוך (מצוה רצו' אות ב').

- טור ב"י שו"ע ומשנ"ב.

מקורות רפואה בשבת 3 ס' שכח' ס"ג

בעניין מכה של חלל, ובדין הוצאת שן
ס' שכח' ס"ג

- טור ג(א) ג(ב).

- ב"י ג(א) ג(ב).

- שו"ע.

- הגדרה של מכה של חלל שמחללים עליו את השבת, עיין חוט שני שבת ח"ג עמ' קעב' ד"ה עוד בעניני מכה של חלל.

- ט"ז (ס"ק א'). אין להתעסק

- מג"א (ס"ק ג').

- משנ"ב.

¹⁰ "מנין לפקוח נפש שדוחה את השבת כו' אמר ר' יהודה אמר שמואל כו' וחי בהם כו'. ולכאורה יפלא למה שבקו כולו תנאי מקרא מפורש וחי בהם ונדחקו מק"ו. ונראה משום דקרא כתיב בפרשת אחרי מות ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה', ולפ"ז יש לומר דכולהו תנאי דילפי פקוח נפש דוחה שבת מק"ו וממאנים בדרשא שהביא שמואל, דסבירי להו דמוחי בהם אין ללמוד רק מצות שנתן להם בסיני שניתן להם רק בתנאי וחי בהם, אבל שבת שנתן להם במרה קודם שנאמר וחי בהם, י"ל דשבת אינו נדחה מפני פקוח נפש. ואף ששבת נשנית בסיני, מכל מקום אזהרת שבת שנאמר במרה לא היה בו תנאי, ולכך ילפי מק"ו ומסברא דאינו מחויב לאבד חייו בשביל קיום המצוה, וכמו כן גבי שבת, וק"ל".

¹¹ "מנין לפקוח נפש שדוחה את השבת וכו' כונת הבעיא היא לס' פקוח נפש וכל א' מהתנאים מייתי ראיה והתלמוד דוחה ראיות שלהם דאין ראיה מהתם אלא לודאי לא לספק ואסיק דעיקר הראיה מדכתיב וחי בהם וקשה איך נעלם מר' ישמעאל ראיה זו והלא בס"פ בן סורר (דף עד) אמרינן דר"י ס"ל דאפילו בעכו"ם יעבור ואל יהרג משום דכתיב וחי בהם י"ל דס"ל לר"י דמוחי בהם אין ראיה אלא לאדם עצמו אבל שיחלל שבת ישראל זה בעד חבירו לא שמענו ולכך מייתי לה מהא דבא במחותרת דל"מ בעל הבית דיכול להורגו אלא אפילו אחר יכול להורגו משום דהוא רודף כמ"ש פרק בן סורר (דף עב) והוכה בכל אדם יע"ש וכו'".

- ביאור הלכה (ד"ה ומצטער).
- ובאמת עיין במשנ"ב (סי' שטז' סוף ס"ק ל') שמביא דעת המאמר מרדכי שהוצאת שן אסור מדרבנן.
- שלמי יהונתן (סי' שכח' עמ' סז' ד"ה אחר הדברים).

מקורות רפואה בשבת 4 סי' שכח' ס"ד

צרכים לחולה שיש בו סכנה, שאין במניעתם סכנה סי' שכח' ס"ד

א. מקור מח' מגיד משנה ורש"י

- גמ' שבת (קכט.) "אמרי נהרדעי חיה" עד "אמר רב יהודה אמר שמואל ללחיה לי יום".
- גמ' שם "אמר רב יהודה אמר שמואל עושין מדורה לחולה" עד "שמואל צלחו ליה".
- רש"י (ד"ה חולה שאין בו סכנה).
- רש"י (ד"ה הקיז דם).
- רמב"ם (פ"ב הי"ד, מתחילה עד "ומרחיצין את הולד").
- מגיד משנה (שם).
- כסף משנה (שם).

ב. דעת השו"ע והפוסקים לדינה

- טור ב"י שו"ע סי' סעיף ד'.
- מג"א (ס"ק ד').
- משנ"ב על הסעיף.
- ביאור הלכה (ד"ה כל שרגילים).
- ארחות שבת (ח"ב עמ' רכח' אות כב' ובהערות שם).
- חזון עובדיה (ח"ג עמ' רנו' אות כא', אין לראות ההערה).

ג. גדר היתר המגיד משנה

- הנה זה ודאי שכל היתר של המג"מ שמותר לעשות לו צרכים שרגילים לו לעשות אפי' שאין במניעתו סכנה, הוא בדברים שהם צורך על מחלתו וכגון להדליק לו מדורה, אבל אם בחול רגילים לו להדליק לו המוסיקה ואין זה צורך על המחלה אלא רק כדי שיעבור לו הזמן, נראה שגם לדעת המג"מ אין להתיר, ואינו בגדר דברים שצרכים לחולה שאין במניעתו סכנה, ושור"ר שכן העיראהאורחות שבת (שם), אין צורך לראות בפנים.

- מג"א (ס"ק יז') (משמע שבאמת יש סכנה בהדלקת המהדורה ורק שאפשר להצילו ע"י בגדים, ובוזה התירו ההדלקה, ואפשר לדייק שבאמת שאר דברים שאין במניעתם סכנה כלל גם המג"מ מודה שאסור).
- פמ"ג (א"א ס"ק יז'), וכן כתב הפמ"ג (א"א ס"ק ד').
- משנ"ב (ס"ק יד') מה שכתב "צורך קצת" משמע כהפמ"ג שאין במניעתו סכנה כלל.

ד. סברת המגיד משנה

- קובץ הערות (סי' יח' אות ה'-י', **אין לראות אות ח'**).
- שולחן שלמה (שבת ח"ג סי' שכח' סעיף ד' קטע ראשון).
- שבט הלוי (ח"ח סי' עא' ד"ה וכבר העיר הבה"ל).

ה. מכירים בחולי זה שיכול להמתין עד מוצ"ש

- שו"ע ומשנ"ב סוף הסעיף.
- צ"ב דלכא' זה סותר לשיטת המג"מ, דהרי אפי' שמכירים באותו חולי שממתין עד הלילה, הרי עושים לו כל מה שרגילים לעשות לו בחול?

סי' שכח' ס"ה מכה שאינה של חלל נשאלים בבקי ובחולה

- טור ס"ה.
- דרכי משה אות א'.
- ב"י.
- שו"ע.
- מג"א (ס"ק ה') עם מחצית השקל.
- מבואר במג"א ע"פ ביאור המחצית השקל, שהשו"ע חולק על רבינו ירוחם וסובר שמחללים שבת ג"כ על דברים שעתה אין לו סכנה ויכול לבוא לידי סכנה, (ולא זכיתי להבין דעת הרבינו ירוחם, אם יש למישהו ביאור אשמח לשמוע!).
- משנ"ב.

סי' שכח' ס"ו מכה שעל גב היד וגב הרגל

- טור ב"י שו"ע.
- פסקי תשובות (אות טז').

סי' שכח' ס"ז בענין מכה ע"י ברזל, ובענין חום גבוה

- טור ב"י שו"ע משנ"ב וביאור הלכה על סעיף ז'.
- פסקי תשובות אות יט' מתחילה עד ובשו"ע בהמשך דבריו וכו'.

חום גבוה

- דירשו (אות 24).
- חזון עובדיה (ח"ג דף רמדי').

סי' שכח' ס"ח לחץ דם

- ב"י שו"ע משנ"ב על סעיף ח'.
- דירשו (אות 25 מתחילה עד ולענין מכה).

סי' שכח' ס"ט דלקת בעניים

- טור ב"י שו"ע משנ"ב על סעיף ט'.
- פסקי תשובות (אות כב' מתחילה עד עוד יש לציין).

סי' שכח' ס"י
ע"פ מי אפשר לחלל שבת במכה שאינה של חלל

- טור.
- ב"י.
- דרכי משה (אות ו').
- שו"ע.
- משנ"ב.
- ביאור הלכה (ד"ה ואם רופא אחד).
- ביאור הלכה (ד"ה אחד אומר אינו צריך).
- ביאור הלכה (ד"ה ויש מי שאומר וכו').

סתם נכרי או יהודי מחלל שבת

- פסקי תשובות (אות כד') וז"ל "ואנשים פשוטים, נכרים ומחללי שבת, שאינם רופאים, צריכים פיקוח שבעתיים אם לסמוך עליהם, אפילו טוענים שיש להם ידע ונסיון רפואי, כי הרי אינם מחוייבים לתת דין וחשבון על השערתם, כי אינם רופאים מטעם החוק והמלכות, ולא שייך לדידהו סברת 'לא מרעי אומנותיה'".
- **העולה :**
 - א. אם יש מח' הרופאים ושויים במנינם הולכים אחר המופלג בחוכמה אפי' להחמיר (ביאור הלכה) (אבל משמע שאם רוב אומרים שצריך לחלל אפי' שרופאה ברוב חכמה אומר שלא, מחללים), ואם שניהם שויים הולכים להקל.
 - ב. אם יש מכה שאינה של חלל מחללים ע"פ הרופאה, ואם הוא בקי אפי' אינם יהודי מחללים על פיהם, ואם אינו בקי רק שאומר שמבין בחולי זה, רק מאמינים לו אם הוא יהודי, אבל אם הוא אינו יהודי או יהודי מחלל שבת לא מחללים על פיהם.

סי' שכח' ס"י
חילול שבת כדי שיתרפה לשבת הבא

- טור ב"י שו"ע ומשנ"ב.

סי' שכח' סי"ב
בדין שאין מחללים שבת ע"י גוים קטנים ונשים

- יומא פד: "ואין עושים דברים הללו" עד "ת"ר".
- רש"י שם.
- תוס' (שם ד"ה אלא בגדולי ישראל).
- רי"ף (על הדף "ואין עושים דברים הללו").
- ר"ן על הרי"ף (ד"ה ואין עושין וד"ה ואיכא).
- שלטי גיבורים (על דפי הרי"ף שם אות א' בא"ד "ואין אומרים" עד "ונראה בעניי").
- רא"ש (פ"ח סי' יד' "ואין עושים דברים הללו" עד סוף הסימן).
- טור
- ב"י יב(ב).
- דרכי משה אות ג' (ועיין לקמן באות טו' שהביא שיטת הרבי"ה שנוהגים איכא דאפשר לעשות ע"י גוי, ונראה שלומד הגמ' כהתוס' רי"ד).
- שו"ע.
- ט"ז ס"ק ה'.
- משנ"ב על הסעיף.

האשכנזים האם קימ"ל כהרמ"א או כהט"ז

- במשנ"ב מבואר שפוסק כהט"ז שעושים דוקא ע"י ישראל, ודלא כהרמ"א.
- שבט הלוי (ח"ח סי' עדי') עיין לשונו בהערה¹².
- שמירת שבת כהלכתה (פלי"ב ס"ו והערה יז').
- ארחות שבת (ח"ב עמ' רלז' אות לו').

והספרדים איך קימ"ל לדינה

- ודאי יש לנו דעת השו"ע שיש לעשות דוקא ע"י ישראל, וכן פסק בחזון עובדיה (ח"ג עמ' רפא').

¹² וז"ל "ודעת רמ"א דנוהגין ע"י גוים אם אפשר בלי איחור, וכן ע"י שינוי אם אפשר, והט"ז כ' דלאו מנהג ותיקין הוא מכ"מ גם לדעת הרמ"א אינו מותר רק כשישראל עומד ע"י גוי ומזרז אותו, והמנהג כסברת הרמ"א אעפ"י שלהלכה עיקר כט"ז".

מיקרים שלכו"ע יש לעשות ע"י אינו יהודי

- **חוט שני** (ח"ד עמ' קצ' ד"ה וכן נוהגים).
- **חוט שני** (שם עמ' קפטי' ד"ה וכן מותר).
- נסיע ברכב ע"י גוי, עיין **תורת היולדת** (פ"ג הערה א' מתחילה עד ויעויין אשל אברהם).
- ספק סכנה יש לעשות ע"י גוי לכו"ע, שו"ת **שבט הלוי** (ח"ח סי' עד' ד"ה ומסיים הט"ז) לשונו בהערה¹³.

המשך סימן שכח' סי"ב מלאכות ע"י שינוי

- **שבת קכח:** במתני' ומילדין את האשה וכו'.
- **גמ' שם** "מכדי תנא ליה מילדין" עד נקודותיים.
- **רש"י** ד"ה ביד.
- **רמב"ם** (שבת פ"ב הי"א).
- **מגיד משנה** (שם ד"ה וכל שאפשר וכו').
- **ב"י** סעיף יב' (א).
- **רמ"א**.
- **משנ"ב** (ס"ק לה').
- **שו"ע** (סי' שלי ס"א).
- **משנ"ב** (סי' שלי ס"ק ה').
- אור לציון (ח"ב פל"ו תשובה ג').
- רב פעלים (ח"א סי' כ'), וז"ל "נמצינו למידין בתולש בפיו לדעת כמה רבוותא חייב מן התורה, ויש דס"ל דאין בו איסור תורה, על כן אם תולש לצורך חולה שיש בו סכנה ודאי מורין לו לתלוש בפיו היכא דאפשר".
- חזון עובדיה (ח"ג עמ' רמט' אות יד').
- **העולה:** שמצינו מח' ראשונים אם כל דאפשר לשנות משנין היינו רק ביולדת או גם בשאר חולה שיש בו סכנה, ודעת הרמ"א כהרמב"ן שגם בשאר חולה שיש סכנה אומרים כל מה דאפשר לשנות משנין, ומשמע שדעת השו"ע כהמג"מ שרק

¹³ ומסיים הט"ז דעיקרא דמילתא שלא ישגיח בגוי כל עיקר אם ראה סכנה בבירור ויש אפילו ספק הצלה, ומזה כתבתי בשבט הלוי ח"ו סי' כ"ה דמשמע דאם אנו עצמינו מסופקים אם יש סכנה אעפ"י שבכה"ג ניתן לחלל שבת, מכ"מ כה"ג לא אמר ט"ז ומותר לעשות ע"י גוי אם ישראל עומד על גביו.

אומרים כל מה שאפשר לשנות משנין ביולדת ולא בשאר חולה שיש בו סכנה, וכן משמע שהבין המשנ"ב בדעת השו"ע, אבל ברב פעלים והגרע"י משמע שפוסקים שגם לחולה שיש בו סכנה יש לעשותו בשינוי, וצ"ע.

לענין יודלת שלכו"ע עושים בשינוי, מתי עושים לה בשינוי

- אור לציון (שם ובהערות).
- תורת היולדת (של הרה"ג רב יצחק זילברשטיין שליט"א) (פל"ג אות א' בלי הערות)

סי' שכח' סי"ג
הצלת נפשות וגם מתכוין למלאכה

- יומא פד : "ת"ר מפקחין פקוח נפש" עד הנקודותיים.
- רש"י (שם ד"ה ואע"ג דצייד כוורי).
- רא"ש (פ"ח סי' טו' מתחילה עד "מכבין ומפסיקין") (לשים לב שהראש אינו גורס "ואע"ג דקא מיכוין למיתבר בשיפ"י", אלא גורס "ואע"ג דקא מחבר לה שיבי שיבי").
- רמב"ם (שבת פ"ב הי"ז).
- לחם משנה (שם ד"ה ננעל דלת וכו').
- ערוך השלחן (סי' שכח' אות ח' בא"ד "ויש לדקדק" עד הסוף).
- ר"ן (שבת לח' : מדפי הרי"ף, ד"ה רשב"א עד הסוף), מבואר שלדעת הרשב"א כל שמכוין לדבר המותר אפי' שנעשה בה דבר איסור עמו מותר, וכבר הקשה עליו הרי"ן שידוע שפס"ר אסור, ואין להתעכב בביאור שיטת הרשב"א כי אין זה מקומו אלא נלמד בסי' שטז' בהלכות צידה, ושיטת הרי"ן כשיטת רש"י שמותר לכוין להוציא דגים ונתן טעם לדבר שחכמים התירו כדי שלא ימנע בשום ענין מפקוח נפש.
- טור ב"י שו"ע.
- מג"א.
- רע"א על המג"א.
- משנ"ב עם שער הציון על הסעיף.

סי' שכח' סי"ד

חולה שצריך בשר, האם עדיף להאכילו נבילה או לשחוט בשבת, (אם שבת הותרה או דחויה אצל פיקוח נפש)

- ראשון כל נברר אם טומאה הותרה או דחויה, ועפ"י נלמד ג"כ אם שבת הותרה או דחויה, ואחרי זה ברר בענין חולה שצריך לאכול בשר, ונמצא לפניו נבלה, האם נותנים לו נבלה או שוחטים בשר כשר עבורו, וכן נברר כאן הענין שיש לעשות הקל הקל תחילה.

א. אם טומאה הותרה או דחויה אצל ציבור, ובדין אם שבת הותרה או דחויה

- גמ' יומא (ו: "אתמר" עד "אמר רב ששת").
- רש"י (שם ד"ה דחויה היא בציבור).
- רמב"ם (ביאת מקדש פ"ד הי"ד).
- רמב"ם (שבת פ"ב ה"א).
- רמב"ם (שבת פ"ב ה"ב בסוף דבר שכתב "הרי הוא כחול לכל הדברים). (ולכא' משמע ששבת הותרה).
- כסף משנה (שבת פ"ב ה"א).
- מאידך דעת הרבינו מאיר (מהר"ם מרוטנבורג) מובא ברא"ש (נראה בהמשך) סובר ששבת הותרה אצל פיקוח נפש, וכנראה שלומד כהמ"ד בגמ' שטומאה הותרה בציבור.

ב. חולה שצריך בשר האם עדיף להאכילו נבילה או לשחוט בשבת

- גמ' יומא (פג. "ת"ר מי שאחז בולמוס" עד "דתניא מאכלין אותו טבלי").
- רא"ש (יומא פ"ח סי' יד' מתחילה עד "מתני' מי שנשכו כלבי").
- בביאור הרבינו מאיר ששבת הותרה, למה נבלה לא הותרה ג"כ, עיין אתוון דאורייתא סוף כלל י', ד"ה ולענין אי תרומה, בא"ד "הרי כתב הרא"ש" עד "וא"כ בנבילה ותרומה", ועוד ביאור עיין בקצות השלחן (סי' קלה' ס"ק ו' עמ' מה' מה שכתב בשם הנציב).
- ר"ן (על הרי"ף יומא ד: ד"ה וגרסינן וד"ה ותמהני).
- שו"ת הרשב"א (ח"א סי' תרפ"ט).
- טור.
- ב"י.
- שו"ע.
- מג"א.
- משנ"ב.
- כף החיים (ס"ק פה').

- **אורחות שבת** (ח"ב פ"כ עמ' רלג' מה שכתב בענין שבת דחוייה אצל פיקוח נפש).
- **ארחות שבת** (שם עמ' רלד' אות לב' ואות לד').

סי' שכח' סט"ו
עשרה שרצו לחלל שבת עבור חולה שיש בו סכנה

- מס מנחות סד. "אמר רבא חולה" עד "בעי רבא".
 - רש"י ד"ה ואפי' בזה אחר זה.
 - שו"ע סט"ו (אין לראות עכשיו בית יוסף, נראה בסט"ז).
 - משנ"ב על הסעיף.
 - ביאור הלכה על הסעיף.
- אם איש הצלה כבר הלך במקום ההצלה וראה שכבר אין פיקוח נפש, האם יש לו לעבור איסור דרבנן ולהודיע לחבריהם שלא יבואו כדי שלא ימשיכו לעבור איסורים דאורייתא.**

- משנה ברורה דירשו הערה 53.
- פסקי תשובות (אות לג' ד"ה "ואיש הצלה" עד "ורשאים חברי הצלה").

סי' שכח' סט"ז
ריבוי בשיעורים

- גמ' מנחות (שם "בעי רבא" עד מתני').
- ב"י.
- שו"ע.
- משנ"ב.
- חולין טו: "אמר רב דימי מנהרדעא" עד מתני'. (מבואר שאפי' מותרות של החולה אסור, שמא יבוא להרבות לא בשביל חולה).
- רש"י ד"ה אדעתא דחולה וכו'.
- שו"ע סי' שיח' ס"ב.

ריבוי בשיעורים אם הוא דאורייתא או דרבנן

- ר"ן ביצה ט: "ולא תקשי לך" עד ד"ה איבעיא להו. מבואר שלדעת הרשב"א ריבוי בשיעורים אסור דרבנן, ואילו לדעת הר"ן אסור דאורייתא.
- וביושב קושית הר"ן להרשב"א ממס' מנחות, עיין קרן אורה (שבת קלז. ד"ה אבל וד"ה "וצריך" מתחילה עד "שלא ידענה היכן מצינו").
- משנ"ב (סי' שיח' ס"ק יג').

ריבוי בשיעורים באיסורים דרבנן, וכשעושה ע"י גוי

- פסקי תשובות (אות לה ד"ה ועוד יש לדעת).
- חוט שני (ח"א עמ' קצד' אות ה' מתחילה עד ד"ה "ובטעמא").

**דיני חולה שאין בו סכנה, וסכנת אבר
סי' שכח' סי"ז**

א. מקור בדיני חולה שאין בו סכנה, וסכנת אבר

התירו איסור דאורייתא או דרבנן ע"י גוי לצורך חולה שאין בו סכנה

- שבת (קכט. "אמרי נהרדעי חיה" עד "אמר רב יהודה אמר שמואל").
- ביצה (כב. "אמימר שרי למכחל עינא מנכרי בשבתא" עד "אמימר שרא למכחל עינא ביום טוב שני של ראש השנה").

התירו איסור דרבנן ע"י ישראל משום סכנת אבר

- ע"ז (כח. "אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב" עד "א"ל ההוא מרבנן ורבי יעקב שמיה").

התירו איסור בשינוי לאדם שמצטער

- כתובות (ס. "תניא, רבי מרינוס אומר" עד "תניא נחום איש גליא אומר").

ב. שיטות הראשונים בביאור הגמ' הנ"ל, ודעת השו"ע להלכה

- ר"ן (על הרי"ף שבת לט: ד"ה ומהא שמעין, עד ד"ה ההיא אמתא).
- רא"ש (ע"ז פ"ב סי' י').
- רמב"ן (ספר תורת האדם שער המיחושים אות כג'-כז').
- רמב"ם (פ"ב ה"י).
- מגיד משנה (שם ד"ה מחזירין את השבר, מתילה עד "והביא ראייה לזה").
- דעת הכסף משנה בביאור הרמב"ם נראה בב"י, ולכן אין לראות כסף משנה.

• טור.

• ב"י.

• שו"ע.

- אין צורך לראות מג"א וט"ז.

- משנ"ב על הסעיף.

ג. לצורך חולה שאב"ס אם הותר רק איסור דרבנן בשינוי או אפי' איסור דאורייתא בשינוי

- לחזור לדייק בלשון הרמב"ן (בתורת האדם אות כד').

- שו"ע הרב (ס"ק יט' ד"ה אבל אם אין בו סכנת אבר, מתחילה עד "ואם צריך לו לאכול"). (וכן פסקו ג"כ האגל"ט מלאכת טוחן סייח, והתהלה לדוד ס"ק כב', אין צריך לראות בפנים).

- שער הציון (סי' תצו' ס"ק ט'), מבואר שרק מתיר איסור דרבנן בשינוי.

ד. איסור דרבנן שאי אפשר לעשותו בשינוי

- חיי אדם (כלל סט' סיי"ב).

- משנ"ב (סוף ס"ק יב').

- כף החיים (ס"ק קיא').

ה. התעסקות ברפואה ונטילת טרופות לצורך חולה שאב"ס שנאסר מגזירת שחיקת סממנים, אם צריך לעשות בשינוי

- שו"ע סל"ז (בעיקר מה שכתב הרמ"א).

- משנה ברורה (ס"ק קכא').

- משנה ברורה (ס"ק קב').

- ולכא' פסקי המשנ"ב סתרי הדדי, דבס"ק קכא' כותב שמה שנאסר משום גזירת שחיקת סממנים, כשהותר לצורך חולה שאב"ס לא צריך לעשותו בשינוי, ואילו בס"ק קב' משמע שרק התיר בשינוי, ורק איכה שא"א בשינוי מותר בלא שינוי אבל בלא"ה לא?

ומתרחץ הגרמי תאוויל שליטי"א שבאמת המשנ"ב סובר שגם בגזירת שחיקת סממנים צריך שינוי וכמו שכתב בס"ק קב', ורק לענין נטילת תרופות סמך בהם כיון שא"א לעשותו בשינוי¹⁴.

ו. איכה דמותר לעשות איסור ע"י ישראל, האם עדיף לעשותו ע"י גוי

- משנה ברורה (ס"ק נא').
- משנה ברורה (ס"ק נד').
- משנה ברורה (ס"ק קנ').
- כף החיים (ס"ק קיב').
- פסקי תשובות (אות לו' ד"ה ובמ"ב עד ד"ה אמנם, והערה 306).

ז. צורכי קטן כחולה שאין בו סכנה דמי

- רמ"א.
- שו"ע ורמ"א (סי' רעו' ס"א) בעיקר מה שכתב הרמ"א בענין הדלקת הנר לצורכי קטן.
- משנ"ב (שם ס"ק ו'). מבואר שרק התירו צורכי קטן שיש צורך הרבה.
- שו"ע (סי' שכח' סוף סמ"ב), ומשנ"ב (שם ס"ק קלא').
- דירשו (שם הערה 118).

עד איזה גיל נחשב צורכי קטן כחולה שאב"ס

- אור לציון (ח"ב פל"ו תשובה ד', אין לראות ההערות).
- נשמת אברהם (ח"א אות נז' מתחילה עד "וזה לשון התוס'").

¹⁴ ולפי"ז יוצאה חידוש גדול, שהמשנ"ב רק סומך על החיי אדם שכשאי אפשר לעשות בשינוי עושים בלא שינוי רק באיסור דרבנן שגזרתו משום שחיקת סממנים ולא לשאר איסור דרבנן, דאם לא כן תיפוק ליה שמוותר ליטול תרופות כרגיל כיון שא"א בשינוי, ולמה הצריך להוסיף סברה ולומר שהוא משום שבגזירת שחיקת סממנים לא הצריכו שינוי, ולפי"ז מובן למה לא הביא דברי החיי אדם בסי"ז, כיון שלא סומך עליו להקל בכל איסור דרבנן אלא רק באיסור דרבנן שנגזר משום שחיקת סממנים.

ומ"מ לדינה נראה שאפשר לסמוך על הכף החיים שהביא דברי החיי אדם בסי"ז ומשמע שמיקל על החיי אדם (שכשאי אפשר לעשות בשינוי עושים בלא שינוי) בכל איסור דרבנן, ולא רק באיסור שנגזר משום שחיקת סממנים.

הקיד דם ונצטון

סי' שכח' סי"ח

- סעיף זה נוגע לעין הדין אם מותר לעשות לחולה שיש בו סכנה כל מה שרגילים לעשות לו בחול, וכבר למדנו בס"ד, ולכן כאן רק יש לראות שו"ע ומשנ"ב.

**בישול גוי לצורך חולה שאב"ס, ואם מותר לברי במוצ"ש
סי' שכח' סי"ט**

- יש שני ענינים כאן שיש לברר כאן, ראשון אם מותר בישול גוי עבור חולה שאין בו סכנה בשבת, ואם כן האם מאכל זה הותר גם לברי במוצ"ש או רק הותר לחולה בשעת חוליו.

אם מותר בישול גוי לחולה שאין בו סכנה

- **ב"י** (סי' שכח' סי"ט) [נמצאה בסוף הסימן].
- **שו"ע** (לא לראות עיין משנה ברורה).

אם מותר לברי במוצ"ש

- **ב"י** (יו"ד סי' קיג' סט"ז, וז"ל "כתב הרא"ה (בדה"ב ב"ג ש"ז צד.) גוי שבא לבשל לחולה בשבת מותר לבריא במוצאי שבת וליכא משום בישולי גוים ומשום חתנות דכל כי הא היכירא איכא").
- **רמ"א** (יו"ד סי' קיג' סט"ז).
- **ט"ז** (שם ס"ק טו').
- **שו"ע** סי' שיח' ס"ב (להתמקד רק במה שצינתי), **ומשנ"ב** שם ס"ק יא'.
- **משנ"ב** (על סי' שכח' סי"ט).
- ולכא' מצינו סתירה בדעת המשנ"ב, דבסי' שיח' פירש דברי הרמ"א שמותר לברי במוצ"ש, ובסי' שכח' פסק כדעת הרשב"א שאסור לברי במוצ"ש?
- **משנ"ב דירשו** (סי' שכח' הערה 68, מתחילה עד "ובשונה הלכות").
- **ספר מכתבי חפץ חיים** (עמ' 42-43 ד"ה "ובהוית ממוסח" עד "לפעמים אני חושב").

מאכל בריאים
סי' שכח' סל"ז

הערה: כיון שמכאן והלאה נמצאה כמה סעיפים הנוגעים לענין מאכל בריאים, ראינו להנכון ללמוד תחילה סעיף לז' עם כל פרטיו, כיון ששם נמצא עיקר דיני מאכל בריאים, ואחר כך נחזור לס"כ ונלמד הסעיפים על הסדר.

יש שני ענינים עיקרים בסעיף, א' אם מותר לאדם ברי לאכול מאכל חולים כגון וויטמינים, ב' מאכל ברי לאדם חולה, וכיון שדינים אלו באים בגמ' ובשו"ע ביחד נראה הכל ביחד ואחר כך נלמד כל דין בפני עצמו.

- משנה שבת קט:

- טור.

- ב"י.

- שו"ע.

- מג"א.

- משנ"ב.

א. אם מותר לאדם ברי לאכול מאכל חולים, (כגון מי שרוצה ליקח buscapina בעודו ברי לפני האכילה כדי שלא יכאב לו אח"כ הבטן, ולכא' ה"ה אם מותר לברי ליטול וויטמינים).

- בשו"ע מבואר שמותר שכתב "מאכל בריאים מותר לאכלן ולשתותן לרפואה".

- לחזור על המג"א ומשנ"ב שחולקים על השו"ע ואוסרים.

- אג"מ (ח"ג סי' נד' ענף א' ד"ה "הנה" ד"ה "אבל" מתחילה עד וכדאיתא בתוס', ד"ה "וא"כ" וד"ה "ולכן".

- אור לציון (ח"ב פל"ו אות י').

- אורחות שבת (ח"ב פ"כ אות קלז'-קלט' עם הערות).

ב. מאכל ברי לאדם חולה

- מדברי הטור והשו"ע מבואר שאפי' אם מתכוין לרפואה מותר.

לקיחת אספירין ואקמול tylenol

- שו"ת באר משה (ח"א סי' לג' אות ה' ד"ה הנה זה הרבה).

- שו"ת באר משה (ח"ב סי' לב').

- ילקוט יוסף (סי' שכח' אות נא' נב' ובהערה נז' מתחילה עד ד"ה ומה שכתבנו).

- ילקוט יוסף (שם עמוד תח' הערה א').

- שלמי יהונתן (עמ' שנו' אות ז'). (אין להתעכב בדיון שהביא דדמי לרפואה כיון שעדיין לא למדנו ונלמד בסל"ט).

- קצות השלחן (סי' קלח' בדה"ש ס"ק ל', ד"ה מי שאינו יכול לישון, מתחילה עד "ודמי למי").
- חוט שני ח"ד עמ' קנב' ד"ה כדורי שינה).

כדורים לפוריות (כדי לאפשר להיכנס להריון), וכדורי מניעת הריון

- שש"כ (פל"ד סייט והערה פג').

רפואה בעין
סי' שכח' ס"כ

- טור ב"י שו"ע, משנ"ב.

טיפות להרטבת העינים בשבת (gotas para lubricar el hojo)

- אבני ישפה (ח"ה סי' ע' ענף א').

- אבני ישפה (ח"ז סי' ל' ענף ד').

- משנה ברורה למעשה (עמ' רנ"ג הערה קמ').

שורה אדם קילורין מע"ש, "צרכים היכר לעצמו ולאחרים"
סי' שכח' סכ"א

- טור.

- ב"י.

- שו"ע.

- משנ"ב.

- יש לשים לב על מה שכתב המשנ"ב, שרק צרכים היכר בדבר שבעצם אינו מאכל בריאים ורק שאחרים טועים וחושבים שהוי מאכל בריאים, לזה צרכים היכר גם לעצמו (והוא שיכין מע"ש), אבל בדברים שבעצם הם מאכל בריאים לא צריך היכר לעצמו, ורק צריך שהיה ניכר לאחרים שהוא מאכל בריאים.

אם מותר לרקח טרופה בע"ש ולהניחה תוך המאכל באופן שאינו ניכר ולאכול בשבת (כשנצא במיחוש או מקצת חולי ולא הגיע לחולה שאב"ס)

- אג"מ (ח"ב סי' פו').

- **אורחות שבת** (עמ' רפה' ועמ' רפו' אות קלא' קלב').

- **פסקי תשובות** (אות מג' מתחילה עד "ואין צריך לומר").

**נתינת שמן ומשחות ע"ג המכה
סי' שכח' סכ"ב**

- שו"ע ומשנ"ב.
- משחה (liquida שאינו אסורה משום ממרח) האם מותר להניח בשפתיים או בידיים בעודם יבשות
- ארחות שבת (אות קצד' ובהערות שם).

**נתינת ספוג וחתיכות בגדים על מכה
סי' שכח' סכ"ג**

- שו"ע ומשנ"ב.

**נתינת עלה ע"ג מכה, ובענין נתינת פלסטר (curita) ע"ג המכה
סי' שכח' סכ"ד**

- שו"ע ומשנ"ב.

נתינת פלסטר (curita) אפי' שיש בו קצת דבר המרפה

- פסקי תשובות (אות מו').

**רטיה שנפלה, ובדין נתינת parche רפוי בשבת, ובדין אם הניחו מע"ש אם מותר להסירו ושוב לחזור להניחו בשבת
סי' שכח' סכ"ה וסכ"ו**

- שו"ע ומשנ"ב

נתינת parche שיש בהם חומר רפוי (para desinflamar dolores musculares)

- הנה להניחו בשבת עצמו ודאי אסור (אם אינו בגדר חולה שאין בו סכנה) משום שיש בו דבר רפוי ועשוי כדי להתרפות, ולא כדי לשמור מכה כמו הפלסטר הנ"ל.
- אם הניחו בע"ש לכא' יש להתיר ע"פ המשנ"ב ס"ק פא' עיין שם.

**מכה שנתרפה מותר להניח עליה רטיה
סי' שכח' סכ"ז**

- שו"ע ומשנ"ב.

**מפיס מורסא, איסור דרבנן במקום צער לא גזרו רבנן
שו"ע סי' שכח' סכ"ח**

- שו"ע ומשנ"ב עם שער הציון.

ויש להקשות למה התירו איסור דרבנן במקום צער, הרי בסי"ז מבואר שרק התירו איסור דרבנן בשינוי לחולה שאב"ס.

- **שלמי יהונתן** (עמ' רפט' אות ה' עד "המורס מכל האמור").

זריקות (inyecciones)

- **ארחות שבת** (עמ' שיב' בהקדמה עד אות רב' ובהערות).

**עצירת דם, בענין לנקות פצע con yodo o microdacyn
שו"ע שכח' סכ"ט**

- שו"ע ומשנ"ב.

- אור לציון (ח"ב פל"ו אות ז').

- ארחות שבת (ח"ב עמ' שב' אות קעד' קעה' עם הערות).

**שבירת עצמות ועצם שיצאה ממקומו
שו"ע סי' שכח' ס"ל וסמ"ז**

- שו"ע ומשנ"ב על סעיף ל'.

- שו"ע ומשנ"ב על סעיף מז'.

- עיין בספר רפואת השבת (החדש של משפחת tussie) עמ' 114-121, לראות רק lo subrayado, שם מבאר מה נחשב סכנת אבר ומה חולה שיש בו סכנה, ומה לא נכלל אפי' כסכנת אבר.

**תלישת צפורן וציצין שפירשו
שו"ע סי' שכח' סל"א**

- שו"ע ומשנ"ב.

אם דין זה שהותר רק אם הוא כלפי מעלה, נאמר רק בציצין או גם בציפורנים, ובדין אם כשנתלש רובו ויש בו צער האם מותר לחתוך את כולה או רק החלק התלוש

- ארחות שבת (ח"א עמ' תסח' אות ה' ובהערה אות ח').

- שש"כ (פייט סעיף ס').

שן מדולדל

- שבט הלוי (ח"ה סי' לט' אות ד').

לגימות של חומץ או משקה חריף על שן כואבת
שו"ע סי' שכח' סל"ב

- שו"ע משנ"ב.

- פסקי תשובות (אות נז').

גונח יונק כלאחר יד
שו"ע סי' שכח' סל"ג

- ההערה לסעיף ל"ג-לה': להוציא חלב מבהמה או מאשה, אם הוא לתוך כוס הוא איסור דאורייתא משום מפרק שהוא תולדה דדש, ואם החלב הולך לאיבוד (כגון ע"ג קרקע או שיש בכוס סבון וכדומה שמפסיד את החלב) אסור מדרבנן.

- שו"ע ומשנ"ב.

**אם מותר לאשה להוציא חלב לתוך הכוס כדי לינוק את בנה
שו"ע סי' שכח' סל"ד.**

- שו"ע ומשנ"ב.
- כל דברי השו"ע מדובר באופן שהתינוק יכול לאכול מאימו, ולכן אסור מדאורייתא להוציא החלב לתוך הכוס, וזה ודאי עכ"פ בזמנם שאם התינוק אינו רוצה לאכול מאימו, שיכול אימו להוציא חלב לתוך הכוס כדי לתת לתינוק משום פיקוח נפש, ויש לעיין בזמננו שיש תחליפי מזון (formula) באופן שאין התינוק יודע לאכול מאימו או שאינו וכדומה, האם מותר לאישה להוציא חלב לתוך הכוס ולתת לו, או כיון שמצוי תחליפי מזון כבר לא חשיב פיקוח נפש ואסור לתת לו.
- שש"כ (פל"ו סכ"ב ובהערה סז' מתחילה עד "ועיין להלן").
- אור לציון (פל"ו תשובה ח', עם ההערה).

**מותר לאישה לקלח מהחלב כדי שיאחז התינוק ויניק
שו"ע סי' שכח' סל"ה**

- שו"ע ומשנ"ב ושער הציון.
- סממנים כדי להעביר ריח רע
שו"ע סי' שכח' סל"ו
- שו"ע ומשנ"ב.
- וצ"ע דאם דרכן היה להשתמש גם כדי להעביר ריח הפה ולא משום רפואה, א"כ חשיב מאכל בריאים ומותר אפי' לרפואה? וי"ל שלא היה דרכם להתשמש לריח הפה אלא בעיקר היה לרפואה וחשיב מאכל חולים ולא מאכל בריאים, ולכן רק אם מתכוין לריח הפה ולא לרפואה מותר.
- פסקי תשובות (אות ס').

**ביצה חיה להנעים הקול
שו"ע סי' שכח' סל"ח**

- ב"י שו"ע משנ"ב.

**גזירת דמי לרפואה
שו"ע סי' שכח' סל"ט**

- טור.

- ב"י. (לכא' מדוייק מסוף דבריו שכתב "דהא אפשר ביד" שכל האיסור הוא אם שייך לעשות ביד, אבל דברים שא"א ביד ורק אפשר בסממנים לכא' לא גזרו אפי' שדמי לרפואה, מה אתם אומרים??).

- שו"ע.

- משנ"ב.

- שלמי יהונתן (עמ' שנג' ד"ה ויש לברר וד"ה ולפי"ז מצאנו).

- ויש לעיין שלכא' מצינו כמה מקרים בשו"ע שלא נאסר מדין דמי לרפואה אפי' שיש בו קלקול הגוף, א' בסל"ו מבואר דמותר ללעוס מצטיכי לרחי הפה, והרי יש לו קלקול הגוף שבא לתקן? ב' בסל"ז מבואר שמותר ליטול ביטמינים לאדם ברי, והרי אפי' שבא לחזק מזוג מותר לדעת הב"י והרי לכא' נחשב שיש לו קלקול הגוף? ג' בסל"ח מבואר שמותר לגמוע ביצה חיה להנעים הקול, והרי לכא' יש לו קלקול הגוף שאינו מוציא טוב הקול וצריך לתקן.

- שלמי יהונתן (עמ' שנה' אות ה').

- שלמי יהונתן (עמ' שנוי "בדרך חדשה" עד "ולפ"ז יתכן").

תרופה לצרבת, האם חשיב מיחוש ואסור, או אינו נחשב מיחוש ורק אסור משום שדמי לרפואה

- פסקי תשובות (אות סו').
- ארחות שבת (עמ' רצא' אות קמדי').
- דעת הגרע"י, עיין בספר הליכות עולם (עמ' רהי') שמיקל, אבל אחרי ט' שנים שכתב ספרו חזון עובדיה כתב (בעמ' שסג') שהביא אותה הלכה והשמיט הקולה שצרבת לא חשיב מיחוש, ואולי חזר בו וצ"ע.

רפואות שלא שייך בהם סממנים, מותר להתעסק בהם שו"ע סי' שכח' ס"מ וסמ"ג

- רמב"ם (שבת פכ"א הל"א) (מה שכתב הרמב"ם "ויש לו צער" ביאר המשנ"ב ס"ק קל"ו שכיון שיש איסור משום עובדין דחול לכן רק התיירו במקום צער, אבל בדברים שאין בהם איסור משום עובדין דחול מותר אפי' במיחוש בעלמא, עיין שם).
- שו"ע ומשנ"ב (ס"מ).
- שו"ע ומשנ"ב (סמ"ג).
- חשוב להזכיר סעיף זה, דיש הרבה דברים שיש להתיר ע"פ זה כיון שלא שייך בהם סממנים, כגון faja para enderezar la espalda, zapatos ortopédicos וכדומה.

**פקוח שכרות בשבת, ובענין "דמי לרפואה"
שו"ע סי' שכח' סמ"א**

- שו"ע.
- ט"ז (ס"ק כז'). (מבואר שרק שייך דמי לרפואה בסממנים המרפים שאר רפואות, אבל אם רק עשוי לרפות דבר זה, אין איסור).
- מג"א (ס"ק מה').
- משנ"ב על הסעיף.

**מסג' והתעמלות בשבת (masaje y ejercicio)
סי' שכח' סמ"ב**

א. עשית מסג' משום תענוג, ובדין עשית התעמלות (ejercicio) משום רפואה

- **משנה בשבת** (קמז. "סכין" עד אין יורדין").
- **רש"י** (שם).
- **גמ'** (קמז: "סכין וממשמשיך" עד נקודותיים).
- מבואר (מהגמ' הנ"ל) שהא דהתירו סכין וממשמשיך (מסג') ולא אסרו משום עובדין דחול, היינו דוקא כשאנו עושה כדרכו, אבל אם עושה כדרכו אסור, (ולקמן נראה בזממנו מה אסור ומה מותר).
- **רמב"ם** (שבת פכ"א הכ"ח, מתחילה עד "וכן אסור לעמוד").
- **מגיד משנה** (שם ד"ה ואין מתעמלין).
- מבואר שהתעמלות לפי רש"י היינו לשפשף בכח (ואינו קשור לדעתו עם ejercicio), ואסור משום עובדים דחול, ואילו לדעת הרמב"ם התעמלות היינו לדרוס על הגוף בכח עד שיגיע ויזיע או להלוך עד שיגיע ויזיע (וזה אפשר לדמות לעjercicio) ואסור משום רפואה (ולפי"ז רק אסור אם הוא אדם חולה ומתכוין להזיע לרפואה, או שמחזק מזגו ואסור אפי' לאדם ברי להמג"א שלמדנו בסל"ז ואילו לדעת הב"י מותר).
- **שו"ע** (סי' שכז' ס"ב), **ומשנ"ב** (שם ס"ק ז'), מבואר שפסק כרש"י.
- **טור וב"י** (על הסעיף שלנו, אין ללמוד הדין של כריסו של תינוק).
- **שו"ע משנ"ב ובביאור הלכה** (על הסעיף). מבואר שפסק כהרמב"ם.
- צ"ע אחרי שהשו"ע פסק כשיטת רש"י (בסי' שכז') שאפי' לשפשף בכח אסור משום עובדין דחול, למה פסק כאן כשיטת הרמב"ם שאוסר עד שדורס על הגוף בכח ודוקא כשעושה להזיע לרפואה?
- **תהילה לדוד** (אות ע' בא"ד "ואולי" עד הסוף).

- העולה עד כאן, **מסג'** בשבת אם עושה כדרכו ע"י שמן וכדומה אסור לכו"ע משום עובדין דחול, אבל אם אינו עושה כדרכו כגון בלי שמן וכדומה מותר¹⁵, ולענין **התעמלות** (ejercicio) לצורך רפואה במתכוין להזיע, נראה שבזמננו שלא שייך רפואה זו אין איסור משום רפואה, ועוד שבזמננו ההתעמלות אפי' בכונה להזיע הוא בגדר מאכל בריאים, ורק יש לדון לענין התעמלות (ejercicio) אם יש איסור משום עובדין דחול או ממצוא חפצך:

ב. אם יש איסור עשית התעמלות (ejercicio) בשבת משום עובדין דחול או ממצוא חפצך.

- שו"ע (סי' שא' ס"א), ומשנ"ב (שם ס"ק א').
- שו"ע (סי' שא' ס"ב).
- משנ"ב (שם ס"ק ה' וס"ק ו').
- מבואר שאסור לרוץ משום ממצוא חפצך, ומותר לרוץ רק משום עונג, או כדי להגיע לראות דבר שמתענג בו, ויש לדון האם מי שמתעמל משום בריאות האם אסור משום ממצוא חפצך או עובדין דחול, או מותר כשם שהתירו לתענוג.
- אור לציון (ח"ב פל"ו תשובה יב').
- חוט שני (ח"ד עמ' רכא' ס"ק נב' אות ג').
- ארחות שבת (פ"כ אות קנט' והערה רכא', ואות קסא' ובהערה רכד').
- יש לשים לב שהא דאוסר האורחות שבת משום רפואה לאדם ברי שכונתו לחזק מזוגו, הוא רק לאשכנזים שסוברים כשיטת המג"א שאוסר לאדם ברי התעסקות ברפואה בדברים שמחזקים מזוגו, אבל לספרדים שמקילים כדעת הב"י שלברי מותר להתעסק כדי לחזק מזוגו, א"כ אין לאסור לאדם ברי להתעסק בריצה אפי' שמתכוין לחזק מזוגו, ורק נח' הפוסקים אם יש איסור משום ממצוא חפצך ועובדין דחול, שלדעת האור לציון מותר, ואילו לדעת האורחות שבת אסור, (ואם נהנה מההתעמלות, אפשר שלכו"ע מותר לרוץ).

¹⁵ וכל זה כשאינו עושה לרפואה, אבל אם עושה לרפואה ושייך לזה סממנים (כגון desinflamante) אסור אפי' הוא בגדר חולה שאב"ס, והרופא עיין לזה ארחות שבת (עמ' רצז' אות קס').

**רחיצה במי גרד ובמי חמתן וכו'
שו"ע סי' שכח' סמ"ד**

- שו"ע ומשנ"ב.

**לחישה על נחשים
שו"ע סי' שכח' סמ"ה**

- שו"ע ומשנ"ב.

**הנחת קרח ע"ג מכה
שו"ע סי' שכח' סמ"ו**

- שו"ע ומשנ"ב.

- שער הציון (ס"ק קד').

- ארחות שבת (ח"ב עמ' שיא' אות קצה' ובהערה רסח').

- ולכא' יש להקשות דבזמננו שייך לרפות המכה בסממנים (כגון árnica) במקום קרח? וזה אינו שמטרת הקרח הוא למנוע נפיחות, והárnica אינו מונע נפיחות אלא מוריד הנפיחות שכבר קיים, ובאמת לחברת הצלה מורים להם שב10 דקות הראשונים של המכה יש לשים קרח או דבר קר, ורק אחרי 10 דקות יש להניח דבר חם או סממנים כעין árnica.

**איסור הנחת בגד על המכה שיש בו דם משום צובע
סי' שכח' סמ"ח**

- דין זה נלמד בדינים של צובע, ולכן רק יש לראות מזה שו"ע ומשנ"ב.

**איסור הנחת פתילה בפי הטבעת משום הסרת נימים (arrancar pelos)
סי' שכח' סמ"ט**

- דין זה של הסרת נימים קשור בדינים של תולש, ולכן רק יש לראות שו"ע ומשנ"ב.

מקורות רפואה בשבת 20 סי' שכט' ס"א-ס"ח

הקדמה לסי' שכט': עד כאן בסי' שכח' למדנו בענין מי הוא נחשב חולה שיש בו סכנה (מכה של חלל וכו') או ספק סכנה בגופו, ובסי' שכט' נלמד בדינים שיש ספק סכנה במצב ולא בגוף האדם, כגון אם יש רוב גוים לפנינו ולא יודעים אם ההוא שנמצא בסכנה הוא יהודי או גוי, וכן אם נפל מפולת ולא יודעים אם יש בפנים יהודי, בכדומה, ובסוף הסימן נלמד הענין החשוב של "התירו סופו משום תחילתן" שעפ"י מתירים לחברי הצלה לחזור לבתיהם ע"י חילול שבת אחרי ההצלה, ונדון אם אפשר ללמוד היתר זה דהתירו סופן משום תחילתן לשאר בני אדם שאינן מחברי הצלה.

סי' שכט' ס"א ספק אם יבוא סכנה מותר לחלל את השבת שו"ע סי' שכט' ס"א

- שו"ע ומשנ"ב.

דיני רוב בפיקוח נפש סי' שכט' ס"ב

- טור.

- ב"י.

- שו"ע.

- משנ"ב.

ספק חי ספק מת מחללים עליו את השבת סי' שכט' ס"ג

- שו"ע ומשנ"ב.

- פסקי תשובות (אות ב').

- פסקי תשובות (אות ג').

- פסקי תשובות (אות ה').

**אפי' על רגע אחד של חיים מחללים עליו את השבת
סי' שכט' ס"ד**

- שו"ע ומשנ"ב.

שכט' ס"ה

- שו"ע.

**האם מותר לחלל שבת כדי להרוג כותי הבא על עסקי ממון או על עסקי נפשות
שו"ע סי' שכט' ס"ו ס"ז.**

- שו"ע ומשנ"ב ס"ו.

- שו"ע ומשנ"ב ס"ז.

- יש להקשות דידוע שמותר להרוג הגנב שבא במחתרת אפי' שבא על עסקי ממון, משום דטבע האדם לשמור את ממונו ולכן חיישינן שהגנב אפי' שבא על עסקי ממון לבסוף שרואה שהבעל הבית מונע מלתת את ממנו יהרגו, וכיון שכין מתחילה מותר להרוג את הגנב משום שחשיב רודף, וא"כ ה"ה הכא אפי' שבא על עסקי ממון יש לחוש שלבסוף ירצה להרוג וא"כ חשיב פיקוח נפש ולמה אסור לחלל שבת כדי להציל עצמו מפקוח נפש?

- עיין משנה ברורה עוז והדר הערה סז'.

**הרואה ישראל המטורפת בים, וכדומה
שו"ע סי' שכט' ס"ח**

- שו"ע ומשנ"ב.

**התירו סופן משום תחילתן
סי' שכט' ס"ט**

דין זה הוא מאוד חשוב, וכמה פעמים צרכים חברי הצלה לסמוך על היתר זה כדי לחזור לביתם אחר הצלה, וכן אדם שהגיע לבית חולים בשבת משום פיקוח נפש, ונמצא שלא הצטרך להישאר שם כל השבת, האם מותר לחזור לביתו ע"י איסור דאורייתא או עכ"פ ע"י איסור דרבנן.

א. התירו סופן משום תחילתן בדברים שאינן קשורים עם פיקוח נפש

- **ביצה** (יא: "ואמר עולה שלשה דברים" עד "ורחבא אמר").
- **מג"א** (סי' תצז' ס"ק יח', מתחילה עד "וכן משמע").
- מבואר שרק התירו לעבור איסור דרבנן כדי שלא יכשלו לעתיד לבוא, ולא איסור דאורייתא.

ב. היוצאים להציל פיקוח נפש, האם הותר להם בחזרה איסור דאורייתא או רק איסור דרבנן

- חשוב לציין שאם חבר הצלה צריך לחזור לביתו כדי להיות מזומן אם יצטרכו אותו עוד פעם להציל, ודאי שיכול לעבור איסור דאורייתא בחזרתו דחשיב שמתעסק בפיקוח נפש (ומ"מ בזה ודאי שאם יכול לחזור ע"י א"י יש לו לחזור ע"י א"י), וכל הנידון הוא איכא שלא צרכים אותו או שגם יכול לעבוד במקום שנמצא עכשיו, וכן שאר בני אדם שאין בחרי הצלה שהלכו לבית חולים אם יכולים לחזור לביתם באיסור דאורייתא או באיסור דרבנן, וטעם ההיתר הוא משום דאם לא נתיר להם יבואו להתרשל בהצלה.
- **עירובין** (מד: במשנה).
- **עירובין** (מה: "וכל היוצאין להציל" עד "נכרים שצרו על עירות").
- **תוס'** (עירובין מד: ד"ה כל היוצאין וכו').
- לכא' מבואר שרק התירו בחזרתם איסור דרבנן דאלפיים אמה, ומה שהתירו למצילים להחזיר בכלי זיין במקומם הוא משום מעשה שהיה או משום שנצח אומות העולם, אבל מבואר שלכל שאר מצילים כגון חכמה הבאה לילד והבא להציל מן הגייס וכדומה רק התירו איסור דרבנן דאלפיים אמה שעשו אותם כאנשי העיר.
- **שו"ע** (סי' תז' ס"א ס"ב ס"ג).
- **משנ"ב** (סי' תז' על ס"ג).
- **טור ב"י שו"ע משנ"ב** (סי' שכט' ס"ט).

- **קצת יש להעיר**, שהשו"ע סתם (בסי' תז' ס"ג ובסי' שכט' ס"ט) במצילים שחוזרים למקומן ולא העיר שרק יש להם אלפיים אמה, והרי בחכמה כתב להדיה שרק יש לה אלפיים אמה, ופשטות הדברים שהתירו למצילים לחזור למקומן עם כלי זיין משום מעשה שהיה (כמבואר בגמ'), אבל שאר מצילים כחכמה הבא לילד (ולכא' ה"ה חברי הצלה וכדומה) רק יש להם אלפיים אמה כאנשי העיר ולא יותר מזה.

• **אג"מ (ח"ד סי' פ')**

ד"ה אבל אומר בגמ', בא"ד "ואף שבעצם לא קשה" עד "ומה שחוזרין בכלי זיין".
ד"ה וכן בא"ד "עכ"פ לתוס"י עד "וכ"ש כשא"א".

ביאור דברי האג"מ: כונתו לומר, שכל דברי הגמ' שמבואר שהתירו רק איסור דרבנן דאלפיים אמה, הוא במציל היוצאה בכונתו מתחילה להישאר שם הרבה זמן (ולפעמים יותר מיום אחד), ולכן עליו לא התירו לחזור באיסור דאורייתא ורק התירו לו אלפיים אמה, אבל מצילים שכשיוצאים בדרך כלל לא לוקח להם הרבה זמן אלא נגמר ההצללה בזמן קצר, להם מותר לחזור אפי' באיסור דאורייתא, דאם לא נתיר להם יבואו להתרשל ולא יצאו להציל.

- **מנחת שלמה** של הגאון רב שלמה זמן אויירבך ז"ל (ח"א סי' ח').
ד"ה "עכ"פ פשוט" עד ד"ה "גם אתמה".

ביאור דברי הגרש"א: אפשר שלא מובנים כ"כ דבריו, אבל עיקר כונתו הוא לחלוק על האג"מ וללמדו הגמ' כפשוטה, שמבואר שלכל היוצאים להציל התירו להם רק איסור דרבנן דאלפיים אמה, ומה שמצינו שהתירו לחזור למקומן בכלי זיין הוא משום מעשה שהיה אבל לשאר מצילים לא.

ד"ה והנה בחת"ס בא"ד "אבל עכ"פ" עד "שהרי גם".
ד"ה ואף, מתחילה עד הסוף.

ביאור: מבואר שלא התיר איסור דאורייתא, ואפי' שלא רצה להקל אפי' באיסורים דרבנן משום שבגמ' מבואר שרק התירו איסור דאלפיים אמה ולא שאר איסורים, מ"מ היקל לחזור לביתו ע"י נהג נוכרי.

- **חזון עובדיה** (עמ' רנ"ג סי"ט, ובהערה יב' בא"ד "וע"ע להגאון" עד "ולכאורה יש להעיר").

ג. **רופאה שמקבל שכר, בני משפחה וחולה עצמו, אם גם הותר בשבילם לחזור מדין התירו סופן משום תחילתם**

יש להסתפק אם הותר לרופאה מקבל שכר, וכן לבני משפחה והחולה לחזור לביתם ע"י איסור, דהרי אפשר שבשבילם לא שייך החשש שיתרשלו ולא יבואו להציל?

- **שו"ע** (סי' תקכו' ס"ו) (אין להתעכב בדינים שם, העיקר הוא כדי להגיע לראות הביאור הלכה).

- **ביאור הלכה** (שם ד"ה וחוזרין, בא"ד "ודע עוד" עד הסוף).

- **ארחות שבת** (עמ' רמז' סס"ב, ובהערה פו').

ד. **אם הלכו לבית חולים על חולה שאין בו סכנה או סכנת אבר (וידעו בבירור שאין בדבר סכנה נפשות), אם הותר להם לחזור לביתם**

לכא' כל ההיתר לחזור לביתו ע"י איסור הוא לחולה שהגיע משום פיקוח נפש, דאם לא נתיר לו חוששים שיתרשל ויבוא לידי סכנה, אבל חולה שאין בו סכנה לכא' אין להתיר לו איסורים בחזרה דגם אם יתרשל ולא יבוא לא יהיה בסכנה נפשות.

- **חזון עובדיה** (עמ' רנו' בהערה ד"ה והנה).

- ואפשר שרק התיר לרופאה משום שאיכא בו מצוה לרפאות, ויש לברר

דיני יולדת בשבת

דיני עשיית המלאכות בשינוי לחולה שיש בו סכנה ויולדת
סי' שכח' סי"ב, סי' של' ס"א

יש בסעיף זה ב' דינים עיקריים, א' בדין שיש לעשות את הדברים בשינוי, והדין של

- **שבת קכח:** במתני' ומילדין את האשה וכו'.

- **גמ' שם** "מכדי תנא ליה מילדין" עד נקודותיים.

- **רש"י ד"ה ביד.**

- **רמב"ם** (שבת פ"ב הי"א).

- **מגיד משנה** (שם ד"ה וכל שאפשר וכו').

- **ב"י סי' שכח'** סעיף יב' (א).

- **רמ"א** (סי' שכח' סי"ב).

- **משנ"ב** (סי' שכח' ס"ק לה').

- **טור וב"י** (סי' של' ס"א).

- **שו"ע (סי' של' ס"א).**

- **משנ"ב (סי' של' ס"ק ה').**

- **אור לציון (ח"ב פל"ו תשובה ג').**

- **רב פעלים (ח"א סי' כ'),** וז"ל "נמצינו למידין בתולש בפיו לדעת כמה רבוותא חייב מן התורה, ויש דס"ל דאין בו איסור תורה, על כן אם תולש לצורך חולה שיש בו סכנה ודאי מורין לו לתלוש בפיו היכא דאפשר".

- **חזון עובדיה (ח"ג עמ' רמט' אות יד').**

- **העולה :** שמצינו מח' ראשונים אם כל דאפשר לשנות משנין היינו רק ביולדת או גם בשאר חולה שיש בו סכנה, ודעת הרמ"א כהרמב"ן שגם בשאר חולה שיש סכנה אומרים כל מה דאפשר לשנות משנין, ומשמע שדעת השו"ע כהמג"מ שרק אומרים כל מה שאפשר לשנות משנין ביולדת ולא בשאר חולה שיש בו סכנה, וכן משמע שהבין המשנ"ב בדעת השו"ע, אבל ברב פעלים והגרע"י משמע שפוסקים שגם לחולה שיש בו סכנה יש לעשותו בשינוי, וצ"ע.

לענין יודלת שלכו"ע עושים בשינוי, מתי עושים לה בשינוי

- **אור לציון (שם ובהערות).**

- **תורת היולדת** (של הרה"ג רב יצחק זילברשטיין שליט"א) (פל"ג אות א' בלי הערות).

**הכנות מע"ש למניעת חילול שבת
סי' של' ס"א**

- **משנ"ב (ס"ק א').**

האם נכון לשהות סמוך לבית חולים כדי לא לחלל שבת

- **חוט שני** (ח"ד עמ' רמז').

- **ארחות שבת** (ח"ב עמ' רנז' אות עז' ובהערה).

- בזמננו שיש גוי קיל טפי, עיין **הלכות שבת בשבת** (ח"ב עמ' תפח' אות נה').

**יתובי דעת היולדת, ודין מי יכול ללוות היולדת או חולה שיב"ס לבית חולים
סי' של' ס"א**

- **בגמ'** (הנ"ל) מבואר שמותר להדליק לה נר אפי' לאשה סומא כדי שיהיה לה ישוב הדעת, ולא יבוא להסתכן מפני הפחד.

- **תוס'** (שם ד"ה קמ"ל).

- **שו"ע** (סי' של' ס"א).

- **משנ"ב** (ס"ק ג' ס"ק ד').

האם בכל דבר שמרגיע את החולה מותר לעבור איסור דאורייתא, או רק בדברים הקשורים לרפואה עצמה?

- **שו"ע** סי' שו' ס"ט, **ומשנ"ב** (שם ס"ק מא'), מבואר שרק התירו איסורים דרבנן ולא איסור דאורייתא.

- **חוט שני** (ח"ד עמ' רמד' אות ד').

- **שש"ב** (פל"ב סכ"ה סכ"ו).

- **חשוב לציין**, שהרבה פעמים מותר להודיע לבני משפחה המצב של החולה ע"י גוי, מדין שבות דשבות במקום צער.

ליווי היולדת

- **חוט שני** (ח"ד עמ' רמג' אות ג', מתחילה עד אות ג').

**דיני להוליד גוי בשבת ובחול
סי' של' ס"ב**

- **גמ' עבודה זרה** (כו.) משנה, מתחילה עד "אבל", בגמ' "ורמינהו" עד "סבר רב יוסף".
- **תוס'** (ד"ה סבר). (משמע קצת שרק אוסר איסור דאורייתא משום איבה, ולא איסור דרבנן).
- **ריטב"א** (שם ד"ה אולודי, מתחילה עד "והא דאמר"), ובהערה קוק הערה 126.
- **טור**.
- **ב"י**.
- **שו"ע**.
- **משנ"ב**.
- **פסקי תשובות** (סי' שכט' אות ג').

**מתי נחשב שהיולדת נמצאה בסכנה נפשות
סי' של' ס"ג**

- **גמ' שבת** (קכט.) "מאימתי פתיחת הקבר" עד "אמרי נהרדעי".
- **טור**.
- **ב"י**.
- **שו"ע**.
- **ט"ז** (סי"ק ב').
- **משנ"ב**.
- **ארחות שבת** (ח"ב עמ' רנה' סעיפים ע"ג עד' עה').

**דיני יולדת אחר הלידה
סי' של' ס"ד**

- **גמ' שבת** (קכח:) "אמר רב יהודה אמר שמואל חיה כל זמן" עד "אמר רב יהודה אמר שמואל לחיה".
- **טור**.
- **ב"י**.

- שו"ע.
- משנ"ב.
- תורת היולדת (דפוס ישן פל"ה עמ' קסח').
- חוט שני (ח"ד עמ' רמח' ד"ה מפלת וד"ה מיהו).

**יולדת שמתה, אם מותר קורעים בטנה כדי להוציא הולד
שו"ע סי' של' ס"ה**

- שו"ע ומשנ"ב.

**עשית מדורה ליולדת עד ל' יום
שו"ע סי' של' ס"ו**

דין זה נוגע הרבה לענין אם מותר לעשות בשביל חולה שיש בו סכנה כל מה שרגילים לעשות לו בחול (אפי' שאין במניעתו סכנה), וכבר למדנו בסי' שכח' ס"ד, ולכן לא נחזור על הדברים, ורק נראה השו"ע והמשנ"ב שהם בקשר הדין שעושים מדורה לחיה כל ל' יום.

- שו"ע ומשנ"ב.
- פסקי תשובות (שלי אות ד' ד"ה ולאחר שבעה).

אשה שמצטערת מרוב חלב, ואם מותר להוציא חלב לתת לתינוק
ס"י של' ס"ח

(ס"ז ס"ט ס"י ס"א לא צרכים ללמוד, הרוצה ילמד רק שו"ע ומשנ"ב).

• טור.

• ב"י.

יש לשים לב בדברי הב"י שהביא ב' טעמים להקל להוציא חלב ולהשליכה לאיבוד, א' משום שהוא מלאכה שאצ"ל ובמקום צער לא גזרו, ב' להשליך החלב לאיבוד אינו בכלל מלאכה כלל, (והוא נפק"מ להשליך חלב לאיבוד במקום שאין בה צער (כגון שהיא רוצה להוציא כדי להוסיף חלב לפעמים אחרים, שאם נומר שלא נחשב מלאכה מותר, ואם נומר שיש איסור דרבנן לכא' אין להתיר).

• משנ"ב.

• מנוחת אהבה (ח"ב פ"ו אות כג').

אם מותר לאשה להוציא חלב לתוך הכוס כדי לינוק את בנה

• שו"ע ומשנ"ב (ס"י שכח' סל"ד).

• כל דברי השו"ע מדובר באופן שהתינוק יכול לאכול מאימו, ולכן אסור מדאורייתא להוציא החלב לתוך הכוס, וזה ודאי עכ"פ בזמנם שאם התינוק אינו רוצה לאכול מאימו, שיכול אימו להוציא חלב לתוך הכוס כדי לתת לתינוק משום פיקוח נפש, ויש לעיין בזמננו שיש תחליפי מזון (formula) באופן שאין התינוק יודע לאכול מאימו או שאינו וכדומה, האם מותר לאישה להוציא חלב לתוך הכוס ולתת לו, או כיון שמצוי תחליפי מזון כבר לא חשיב פיקוח נפש ואסור לתת לו.

• שש"כ (פלי"ו סכ"ב ובהערה סז' מתחילה עד "ועיין להלן").

• אור לציון (פלי"ו תשובה ח', עם ההערה).

תם ונשלם שבח לאל הבורא יתברך